
نظریه تعامل گرایی در جرم‌شناسی و سیاست جنایی

مؤلف:

ندام حشمتی

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

با دیباچه

لمیاء رستمی تبریزی

استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	محتشمی، ندا، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآورنده	نظریه تعامل گرایی در جرم‌شناسی و سیاست جنایی / ندا محتشمی: با دیباچه لمیاء رستمی تبریزی.
مشخصات نشر:	تهران، مجد، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۲۸۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۷۶-۸
موضوع	جرم‌شناسی
موضوع	تعامل گرایی نمادین
موضوع	عدالت کیفری
مناسه افزوده	رستمی تبریزی، لمیاء ۱۳۴۲ -، مقدمه نویس
رده‌بندی کنگره	HV۶۰۲۶/ف۲م۳۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی	۳۶۴
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۷۴۲۳۷

نظریه تعامل گرایی در جرم‌شناسی و سیاست جنایی

مؤلف: ندا محتشمی

انتشارات مجد

ویراستار: عباس ایلخان

چاپ اول: ۱۳۹۱ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منحصراً به «مجد» است.

دفتر مرکزی:

میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، تقاطع ۱۲ فروردین، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۴۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۷۶-۸
ISBN: 978-600-193-076-8

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه کریمخان: بلوار کریمخان، بعد از خردمند شمالی، پلاک ۴۳، واحد شرقی - تلفن: ۸۸۸۲۴۳۳۷

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۶۲۶۸۶۷۰ ۰۳۵۱

www.majdlaw.ir

E-mail: mailmajd@yahoo.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۷۶۷۷

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۹	دیباچه
۱۲	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
۲۱	بخش اول: شماخت نظریه تعامل گرایی
۲۵	فصل اول: مبانی نظریه تعامل گرایی
۲۵	مبحث اول: سیر تکامل نظریه تعامل گرایی
۲۶	گفتار اول: مکتب جرم شناسی واکنش اجتماعی
۲۷	الف- بستر ظهور جرم شناسی واکنش اجتماعی
۲۹	ب- مفهوم جرم شناسی واکنش اجتماعی
۳۲	ج- انتقادات جرم شناسی واکنش اجتماعی به جرم شناسی کلاسیک
۳۷	گفتار دوم: رویکرد تعامل نمادین
۳۹	الف- تعریف رویکرد تعامل نمادین
۴۲	ب- زیرشاخه های رویکرد تعامل نمادین
۴۲	۱- الگوی نقش اجتماعی
۴۶	۲- الگوی خودآیینی
۴۹	۳- نظریه وسوسه گری های جرم
۵۲	۴- نظریه برچسب زنی
۵۸	مبحث دوم: زمینه های بروز نظریه تعامل گرایی
۵۸	گفتار اول: شرایط اجتماعی
۶۲	گفتار دوم: آموزه های الهام بخش
۶۶	گفتار سوم: مصالح عملی
۷۰	فصل دوم: مفاهیم بنیادی نظریه تعامل گرایی
۷۰	مبحث اول: انحراف
۷۱	گفتار اول: تعریف انحراف
۸۰	گفتار دوم: تقسیم بندی انحراف

الف - انحراف اولیه	۸۱
ب - انحراف ثانویه	۸۴
مبحث دوم: برچسب زنی	۸۸
گفتار اول: تعریف برچسب زنی	۸۹
گفتار دوم: تبعیض در فرآیند برچسب زنی	۹۴
گفتار سوم: طبقه‌بندی افراد بر مبنای برچسب زنی	۱۰۱
مبحث سوم: پایگاه منحرفانه	۱۰۴
گفتار اول: نقش واکنش اجتماعی در کسب هویت منحرفانه	۱۰۶
الف - آثار برچسب زنی غیررسمی	۱۰۷
ب - آثار برچسب زنی رسمی	۱۱۱
گفتار دوم: فرآیند شکل‌گیری حرفه منحرفانه	۱۲۱
بخش دوم: تبیین آثار و نقد نظریه تعامل گرایی	۱۳۳
فصل اول: آثار نظریه تعامل گرایی در جهت‌گیری‌های موجود	۱۳۷
مبحث اول: آثار نظریه تعامل گرایی بر جرم‌شناسی	۱۳۸
گفتار اول: تبیین‌های تکمیلی	۱۳۹
الف - انواع گروه‌های برچسب‌زننده	۱۳۹
ب - برچسب‌زنی کارگذاشته شده	۱۴۰
ج - نقش برچسب‌زنی در حفظ نظم اجتماعی	۱۴۲
د - برچسب‌زدایی	۱۴۴
ه - کنترل اجتماعی دگرگون‌ساز	۱۴۵
گفتار دوم: نظریات تلفیقی	۱۴۸
الف - نظریه تراز کنترل	۱۵۰
ب - نظریه حداکثری	۱۵۶
ج - نظریه شرمساری بازی‌کپارچه‌گر	۱۵۸
مبحث دوم: آثار نظریه تعامل گرایی بر نظام عدالت کیفری	۱۶۵
گفتار اول: آثار عمومی نظریه تعامل گرایی بر نظام عدالت کیفری	۱۶۷
الف - جرم‌زدایی	۱۶۸
ب - کیفرزدایی	۱۷۶

فهرست مطالب ۵ ۷

ج- نهادزدایی	۱۸۴
د- قضازدایی	۱۹۲
گفتار دوم: آثار اختصاصی نظریه تعامل گرایی بر نظام	۱۹۶
عدالت کیفری اطفال و نوجوانان	۱۹۶
الف- تغییر مسیر	۱۹۷
ب- دادرسی افتراقی	۲۰۱
ج- توسل به شیوه‌های رهایی از بدنامی	۲۰۳
فصل دوم: نقد و ارزیابی نظریه تعامل گرایی	۲۰۶
مبحث اول: انتقادات موجود و مفروض به نظریه تعامل گرایی	۲۰۷
گفتار اول: انتقادات موجود	۲۰۷
الف- انحراف	۲۰۸
ب- برجسبزدی	۲۱۳
ج- پایگاه: منحرفانه	۲۱۶
گفتار دوم: سیاست تسامح صفر به عنوان انتقادی مفروض	۲۲۳
مبحث دوم: تعدیل تعامل گرایی و تسامح صفر در پرتو	۲۲۳
مقایسه و ارزیابی متقابل	۲۳۴
گفتار اول: مقایسه نظریه تعامل گرایی و سیاست تسامح صفر	۲۳۴
گفتار دوم: نقطه تعادل میان تعاملگرایی و تسامح	۲۳۸
صفر در سیاست جنایی	۲۳۸
الف - مدیریت طبقه‌بندی شده جرائم گوناگون	۲۳۹
ب- تقویت و توسعه عدالت ترمیمی	۲۴۷
نتیجه‌گیری	۲۶۰
فهرست منابع و مآخذ	۲۶۶
الف- کتب فارسی	۲۶۶
ب- کتب انگلیسی	۲۶۹
ج- مقالات فارسی	۲۷۰
د- مقالات انگلیسی	۲۷۳

۸ □ نظریه تعامل گرایی در جرم شناسی و سیاست جنایی

ه- رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها ۲۷۴

و- تقریرات ۲۷۴

ز- گفتگوها (مصاحبه) ۲۷۵

ی- منابع اینترنتی ۲۷۵

واژه نامه ۲۷۶

www.ketab.ir

دییاجه

جرم‌شناسی علمی است که به مطالعه جرم، مجرم و عوامل مؤثر در ایجاد جرم و مجرم می‌پردازد و هدف از آن، کنترل و پیشگیری و کاهش پدیده مجرمانه در جامعه است. جرم‌شناسی به لحاظ قدمت تاریخی، شروع مشخصی نداشته و بر اساس روند پیشرفت به سه دوره غیر علمی، نیمه علمی و علمی تقسیم‌بندی شده است. دوره علمی که در اواخر قرن ۱۹ شکل گرفته جرم‌شناسی را به علمی مجزا و مستقل از سایر علوم جنایی تبدیل نموده است. بررسی تاریخی این علم حاکی از اندیشه‌ها، افکار، دیدگاه‌ها و رویکردهای متمایز و متغی از زمان شکل‌گیری علم مذکور بوده و مطالعه مکاتب و نظریات علمی در تبیین پدیده مجرمانه و رفتارهای ناپهنجار انسانی، زمینه‌های پیشرفت و توسعه علمی این شاخه از علم را میسر و ممکن می‌سازد.

جرم و تبیین آن و ارائه راه‌حل در برابر جرم؛ به عبارت دیگر علت ارتکاب، الگوهای رفتارهای مجرمانه، نحوه مقابله، برخورد و واکنش نسبت به آن از موضوعات اصلی مورد بحث مکاتب هستند. علاوه بر مکاتب و نظریاتی که در تبیین جرم به علل و عوامل فردی، زیستی، روانی و بیولوژیک می‌پردازند، در بسیاری از برهه‌های تاریخی به نقش و تأثیر اجتماع و مشارکت عامه مردم در رواج و یا کاهش جرم بر می‌خوریم. بدیهی است که تبیین پدیده مجرمانه با تأسی به نگاه و دیدگاهی تک‌بعدی و از زاویه‌ای خاص ممکن نبوده و برای تبیین جرم باید ماهیت و سرشت انسان، ساختار اجتماعی، قوانین و مقررات کیفری، الگوهای رفتاری جرم، سیاست جنایی و عملکرد مراجع و مراکز کیفری نیز مورد توجه و عنایت قرار گیرد.

هر یک از مکاتب و نظریات با تکیه بر ابعادی فردی، اجتماعی، محیطی، سیاسی، فرهنگی، آموزشی، ... در صدد برآمده‌اند تا در تبیین جرم و مفاهیم با این توضیح که چرا جرم اتفاق می‌افتد و چگونه ذهنیت و پتانسیل ارتکاب جرم به مصداق علمی تبدیل شده و جرم محقق می‌گردد؛ و اینکه چگونه می‌شود جرائم را در جامعه مهار نموده و از شیوع آنها پیشگیری به عمل آورد؛ چارچوب و قالب شکلی نظریه خود را تعیین نموده و از منظری متمایز با دیگر تئوری‌ها به جهان جرم و جنایت بنگرند.

کسب دانش و آگاهی نسبت به تئوری‌ها و نظریات جرم‌شناسی برای کلیه افرادی که در مشاغل خویش به نحوی با جرم و مجرم سر و کار دارند خصوصاً دانشجویان دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد، از اهمیت خاصی برخوردار بوده و بدین وسیله

پیشگفتار

شکر و سپاس پروردگار یکتا را که بی‌تردید، توفیق نگارش این اثر، مرهون توکل به فضل و برکات اوست.

سپاس از مادر و پدر، برادر و خواهر و تک‌تک اعضای خانواده مهربانم که هریک به طریقی در این راه هادی، حامی و مشوق دلسوز اینجانب بوده‌اند.

تقدیری ویژه تقدیم به استاد ارجمند، جناب آقای دکتر علی صفاری و استاد فرهیخته، جناب آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی که با حمایت‌های بی‌دریغ و عنایات و اظهارات سازنده و راهگشای خویش در کلیه مراحل تدوین، تنظیم، نگارش و ارائه نهایی اثر، زمینه وسعت دید نگارنده و سازماندهی و پیشبرد منطقی و مطلوب مباحث را فراهم آوردند.

قدردانی از اساتید بزرگوار، سرکار خانم دکتر لمیاء رستمی تبریزی و جناب آقای دکتر رحیم نوبهار که زحمات مطالعه و ارزیابی شایسته این اثر را متقبل گشته، با مساعدت‌ها و رهنمودهای ارزنده خود، بستر بهره‌مندی اینجانب را از دانش و بینش گران‌سنگ خویش هموار ساخته و توازن هرچه بیشتر ماهوی و شکلی این اثر را نیز رقم زدند.

بر خود لازم می‌دانم که از جناب آقای دکتر امیرحسن نیازپور، خانم مرضیه میرسلیم، خانم سودابه رضوانی، آقای بهنام مدی و آقای مهدی مرادی که در معرفی و دستیابی به برخی منابع داخلی و خارجی و نیز ویرایش اثر اینجانب را یاری نمودند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

به علاوه، از مدیریت محترم انتشارات که زمینه آراستگی شایسته این اثر را به زیور چاپ فراهم ساختند، کمال تشکر را دارم.

امید است که در هدایت بهینه این زحمات و حمایت‌ها به مسیری صحیح و شایسته، توفیق کافی حاصل گشته باشد.

در آخر، لازم به ذکر است که نگارنده از کلیه پیشنهادات و انتقادات سازنده، در جهت پیشرفت و ارتقای شکلی و ماهوی اثر در آینده، صمیمانه استقبال می‌نماید.

ندا محتشمی

تهران، شهریور ۱۳۹۰

مقدمه

۱. در دهه ۱۹۵۰ و به طور خاص اوایل دهه ۱۹۶۰ میلادی، به دنبال فراهم آمدن بستر سیاسی، حقوقی و اجتماعی مساعد برای بروز دیدگاههایی نو و انتقادی، جرم‌شناسی تا حدی از بینش‌های سنتی خود فاصله گرفته و نگرشهایی متفاوت را به درون خود راه داد. در این میان، تفکر جامعه‌شناختی و ایدئولوژیک مکتب جرم‌شناسی واکنش اجتماعی که با انتقاد به جرم‌شناسی کلاسیک و با تغییر جهتی اساسی، زاویه دید خود را از مجرم و محیط پیرامون او، به ساختار و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری متحول ساخته و تفکیکهای سابق میان عمل مجرمانه و غیرمجرمانه را کنار نهاده بود، با استقبال مواجه گشت.

از ترکیب این نوع جرم‌شناسی با رهیافتهای مکتب شیکاگو و به ویژه رویکرد تعامل نمادین در خصوص تأثیر واکنش‌ها و قضاوت‌های دیگران در تشکیل و تغییر هویت و رفتار فرد به لحاظ روان‌شناسی اجتماعی، شالوده و اساس نظریه جرم‌شناختی جدیدی به نام نظریه تعامل‌گرایی، شکل گرفت.

این نظریه پس از شکل‌گیری اولیه با بهره‌گیری از شرایط اجتماعی مستعد در آن سالها و آموزه‌های الهام‌بخش پیشینیان در زمینه برچسب‌زنی و برخی اقتضائات و مصالح عملی در نظام عدالت کیفری آمریکای شمالی، فرصت بروز و ظهور یافت و ضمن به چالش کشیدن اعتقادات گذشته در خصوص کج‌رفتاری و فرد کج‌رفتار، به تبیین مفاهیم بنیادی موردنظر خود در علت‌شناسی جرم پرداخت.

نظریه مذکور از طریق ارائه تعریفی ذهنی و اعتباری از جرم و تأکیدزدایی از ویژگیهای شخصی و محیطی مرتکب جرم و نیز تمرکز بر تأثیر واکنش‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی در علت‌شناسی جرم، نگاهی متفاوت را نسبت به مقوله جرم به نمایش گذاشت.

به اعتقاد نظریه‌پردازان و به ویژه بنیان‌گذاران اصلی نظریه تعامل‌گرایی یعنی «هوارد بکر» و «ادوین لمرت»؛ جرم، تکرار جرم (انحراف ثانویه)، هویت مجرمانه و حرفه مجرمانه، محصول فرآیند پویا و چند مرحله‌ای تعاملات اجتماعی رسمی و غیررسمی هستند که از طریق برچسب‌زنی، به انتساب صفات تزدیلی و طردکننده به

مرتکبین جرائم سبک و اتفاقی اولیه می‌پردازد و یا حتی کسانی که به نوعی گرفتار اشتباه قضایی شده‌اند.

در این میان، ساختار طبقاتی جوامع و نحوه تقسیم قدرت نیز نقش عمده‌ای را در تنظیم و اعمال تدابیر خرد و کلان در مراحل گوناگون نظام عدالت کیفری؛ از قانون‌گذاری گرفته تا اجرای احکام کیفری، ایفا می‌نماید. به همین سبب، در نتیجه نوعی واکنش گزینشی، بعضی از مرتکبین و نه کلیه آنها با عدم اغماض و الصاق برچسب مواجه گشته و از این پس، برخوردی تحقیرآمیز، بدنام‌کننده و منزوی‌کننده را در اجتماع تجربه خواهند کرد. استمرار برچسب مجرم، منجر به پذیرش تدریجی آن از سوی شخص و ایجاد خودانگاره‌ای مجرمانه در وی گشته و سرانجام، او را به سمت عضویت در خرده‌فرهنگهای مجرمانه و ارتکاب جرائم گسترده‌تر و بیشتر، در قالب حرفه‌ای مجرمانه، سوق خواهد داد.

۲. در نتیجه اظهارات انتقادی و جدید نظریه تعامل‌گرایی، زاویه دید و نقطه تمرکز جرم‌شناسی به تأثیر تعاملات و واکنش‌های اجتماعی برچسب‌زننده و خصوصاً نقش ساختار و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری در آفرینش جرم معطوف شد. لذا اندیشمندان گوناگونی به تنویر، تکمیل و غنی‌تر کردن مفاهیم نظریه در قالب تبیین‌های تکمیلی و همچنین ارتقا بخشیدن، فراگیر ساختن و کاربردی نمودن هرچه بیشتر رهیافتهای نظریه در چارچوب نظریات تلفیقی متمایل گشتند.

از سوی دیگر، به دلیل تغییر نگرش نسبت به نظام عدالت کیفری متداول در پیروی از نظریه تعامل‌گرایی، اندیشه تسامح افزون‌تر در قبال جرائم و تحدید دامنه مداخله نظام عدالت کیفری در واکنش نسبت به جرم، بیش از پیش مورد استقبال قرار گرفت. این تحولات خاصه در توسل هرچه بیشتر به تدابیر جایگزین مداخله کیفری با هدف کاهش آثار سوء این نظام، در قالب حالات و شکلهای گوناگون جرم‌زدایی، کیفرزدایی، نهادزدایی و قضا زدایی به طور عام، و افزودن ساز و کارهایی ویژه چون تغییر مسیر، دادرسی افتراقی و شیوه‌های رهایی از بدنامی در نظام عدالت کیفری اطفال و نوجوانان به طور خاص، جلوه گر شد.

۳. این نظریه در کنار آثار مثبت و قابل تأملی که به واسطه اظهار دیدگاههایی نو و متفاوت نسبت به جرم‌شناسی کلاسیک، بر جرم‌شناسی و سیاست جنایی به جای

گذاشت، انتقاداتی را نیز به خود جلب نمود. انتقادات مطروحه شده در خصوص برخی جنبه‌های مفاهیم بنیادی نظریه یعنی انحراف، برچسب‌زنی و پایگاه منحرفانه، در منابع و متون مختلف، موجود و البته در مواردی، قابل جرح و تعدیل می‌باشند.

به علاوه، در یکی از جلوه‌های جنبش احیای نظام کیفری و بازگشت به کیفر یعنی سیاست تسامح صفر (۱۹۹۰) نیز، انتقادی قابل طرح به چشم می‌خورد. توضیح آنکه این سیاست که علت ارتکاب جرائم بزرگتر و شدیدتر را به تسامح در برابر جرائم خرد و سبک متناسب نموده و لذا پیرو اندیشه عدم تسامح، شدت عمل و سختگیری کیفری، حتی در قبال جرائم خرد می‌باشد، مستقیماً در انتقاد به نظریه تعامل‌گرایی به وجود نیامده است اما، چه به لحاظ جرم‌شناختی و چه از جهت نحوه واکنش نسبت به جرم، نقطه مقابل این نظریه می‌باشد.

بدین‌سان به اعتقاد نگارنده، این دو دیدگاه به عنوان نمایندگان و طرفداران دو تفکر متعارض و مخالف، قابل طرح و تحلیل در برابر یکدیگر هستند، لذا سیاست تسامح صفر، از میان سایر جلوه‌های جنبش مذکور به عنوان انتقادی نسبت به نوع نگرش نظریه تعامل‌گرایی، قابل فرض تلقی گشته و مناسب‌ترین رویکرد برای مقایسه با این نظریه، تشخیص داده شد.

مجموع این انتقادات و پیرامون نظریه تعامل‌گرایی، ضرورت هدایت این نظریه را به مسیری معتدل‌تر و متوازن‌تر، با عنایت به ارزشها و نقاط مثبت و الهام‌بخش آن، را آشکار می‌سازد. با توجه به این انتقادات و نیز از طریق مقایسه این نظریه با سیاست تسامح صفر که خود آن هم انتقادات زیادی را از منظر جرم‌شناسی، سیاست جنایی و حقوق بشر برانگیخته است، می‌توان به جستجوی ساز و کارهایی میانه و منطقی در سیاست جنایی پرداخت و بدین‌ترتیب به مدیریت بهینه جرم به عنوان یک بدنه مهم انسانی و اجتماعی، نائل گشت.

چه بسا، با بهره‌گیری از یک سیاست جنایی تلفیقی و ترکیبی در قالب سود جستن از نگاهی چندبعدی و طبقه‌بندی‌شده در مدیریت کنشی و واکنشی هر گروه از جرائم گوناگون از نظر نوع، شدت، گستردگی و آثار و همچنین توجه دقیق به اقتضائات خاص نظری و عملی موارد مختلف و به ویژه استفاده از آموزه‌های متنوع و ارزشمند جرم‌شناختی در قالب عدالت ترمیمی در مفهوم وسیع کلمه، بتوان این هدف را محقق

ساخت؛ امری که اثبات آن، تحقیقی تفصیلی را می‌طلبد.

۴. در این اثر، تلاش می‌شود تا ضمن تحلیل دقیق و همه‌جانبه نظریه تعامل گرایی، و نیز آثار آن و انتقادات وارده بر آن، از رهیافتهای مفید این نظریه در عرصه‌های گوناگون و خصوصاً به ویژه در زمینه ساختار و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری بهره گرفته و در راستای تعدیل برخی مطلق‌گراییهای این نظریه و نزدیک‌تر نمودن آن به توازن و تعادل شایسته، گام برداشته شود.

بی‌شک، شناخت رویکردها و نظریات گوناگون جرم‌شناختی به منظور تحلیل دقیق و کاردی جرم و علل آن از زوایا و ابعاد مختلف و بهره‌گیری از نگرشهای نو، سازنده و راهگشای هر یک از آنها در مدیریت بهینه کنشی و واکنشی این پدیده، از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. بدیهی است که جرم به عنوان یک موضوع انسانی و اجتماعی غیرقابل اجتناب در هر زمان و مکانی قابلیت ارتکاب داشته و امید به محو و ریشه‌کن ساختن کامل آن، به ریشه با توجه به کارکردهای مثبتی که برخی اندیشمندان برای آن قائل‌اند، واهی و بیهوده است. اما به هر حال، در راستای کاهش جرم و رساندن میزان آن به حدی قابل تحمل در جامعه، می‌توان به ابداعات و نقاط قوت مباحث نظری متنوع متوسل گشته و آنها را در عرصه عملی به اجرا درآورد.

در این اثناء چنانچه یک نظریه با بهره‌گیری از جوی مساعد از ابعاد گوناگون برداشت‌های سستی و متداول را در رابطه با جرم به چالش کشیده و با ارائه نگرشی انتقادی و متفاوت، به تبیین مباحث مورد نظر خود در این زمینه بپردازد، حساسیت و توجه بیشتری را به خود جلب می‌نماید.

نظریه تعامل گرایی نیز با بیان اظهاراتی جدید مبنی بر اینکه واکنش‌های اجتماعی و به ویژه مداخلات برجسب‌زنده نظام عدالت کیفری، نه تنها سدی در مقابل وسوسه‌های بزهکارانه برای تکرار جرم نیست بلکه خود می‌تواند موجب جرم ثانویه و مجرم حرفه‌ای باشد، مسیر خود را از نظریات معمول در جرم‌شناسی کلاسیک جدا ساخت. این نظریه به واسطه همین نگاه متفاوت که خصوصاً آن را از مکتب جرم‌شناسی واکنش اجتماعی وام گرفته، تمرکز همگان را به سوی رویکردی جدید و انتقادی معطوف نمود.

به همین جهت، بررسی این نظریه و عنایت به اعتقادات ساختارشکن آن در

جرم‌شناسی و نیز توجه به تأکید این نظریه بر لزوم تحدید دامنه مداخله نظام عدالت کیفری در مقوله جرم و تسامح و تساهل هر چه بیشتر در این خصوص، ضروری به نظر می‌رسد. این بررسی همه‌جانبه به ما کمک می‌نماید تا ضمن بهره‌گیری از رهیافتهای جدید و کاربردی این نظریه در راستای فرهنگ‌سازی در میان اقشار مختلف جامعه، و پرهیز از برچسب‌زنیهای بدنام‌کننده و مخرب به اشخاص، تمرکز ویژه این نظریه بر کرامت انسانی متهم و مجرم و توصیه آن به اجتناب از واکنش‌های ترضیلی و طردکننده نظام عدالت کیفری را با تأسی از آموزه‌های روانشناسی اجتماعی ارج نهیم. بدین‌سان ضمن عنایت به اینکه افراد گوناگون، تأثیرات مختلف و متفاوتی از چنین تعاملات و واکنش‌هایی را می‌پذیرند، تلاش خواهد شد تا رفتارهای شایسته و انسانی حتی به قیمت تحدید گستره مداخله نظام عدالت کیفری در مقوله جرم، نهادینه شده و از خلق هویتها و حرفه‌های محامنه، دوری و جلوگیری گردد.

۵. انگیزه و هدف بنیادین نگارنده از این نوشتار، کمک به اصلاح ساختار و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری در جوامع مختلف در پرتو بهره‌گیری از اظهارات نظریه تعامل‌گرایی و نیز تعدیل و روزآمد نمودن منطقی این نظریه و سرانجام، نیل به یک سیاست جنایی متعادل و متوازن است که با دقت نظر در زوایای گوناگون جرم، به مدیریت عادلانه و کارآمد این پدیده بپردازد. چنین مدیریتی مسلماً زمانی به نحو مطلوب عمل خواهد کرد که منافع و مصالح بزه‌کار، بزه‌دیده، جامعه و نظام عدالت کیفری را تا حد امکان به گونه‌ای مقتضی برآورده ساخته و با نگاهی ترکیبی و تلفیقی، از هرگونه افراط و تفریط پرهیز نماید.

چنین نگرشی، با اتخاذ واکنشی بجای و بازپذیرنده و اجتناب از تساهل صرف و تسامح صفر، از یک سو به اقتضانات گوناگون در تدبیر شایسته جرم پاسخ خواهد داد و از سوی دیگر، نظام عدالت کیفری را در مراحل گوناگون اعم از قانون‌گذاری، تعقیب، تحقیق، محاکمه و اجرای حکم، از تورم و ناکارآمدی روزافزون رها خواهد ساخت.

تحلیل نظریه تعامل‌گرایی به گونه‌ای منسجم و گسترده و همچنین تلاش در جهت مقایسه آن با رویکردی متعارض و در نهایتاً هدایت آن به سمت و سویی میانه و متوازن، پیش از این، سابقه نداشته است. به همین سبب، نگارنده بر آن است تا به

نحوی شایسته، مطلوب و خلاقانه، این مهم را به انجام رسانده و با مطالعه دقیق در این زمینه، بستر غنا و ارتقای هر چه بیشتر جرم‌شناسی و سیاست جنایی را در جوامع گوناگون هموار سازد.

با این هدف، تلاش می‌شود که مبانی، مفاهیم، آثار و انتقادات وارده بر نظریه تعامل گرایی، مورد موشکافی و مذاقه قرار گیرد؛ بدین ترتیب که در هر مورد، مباحث مربوطه توصیف و طرح گشته و سپس از زوایای گوناگون مورد بررسی و تحلیل قرار خواهند گرفت. در حقیقت، با بهره‌گیری از روشی توصیفی-تحلیلی، در راستای یافتن مفیدترین و مرتبط‌ترین مطالب در هر زمینه و سپس بررسی، پردازش، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری در خصوص این یافته‌ها، گام برداشته خواهد شد.

در بخش دوم به ویژه کوشش می‌شود تا با توسل به نگرشی منصفانه و همه‌جانبه، به تحلیل آثار، مطالعه و جرح و تعدیل انتقادات موجود و برقراری توازن منطقی میان نظریه تعامل گرایی و انتقاد عروض به آن یعنی سیاست تسامح صفر، به کمک ترکیبی از رهیافتهای مستنبط از سوی نگارنده، مبادرت گردد.

۶. با عنایت به اینکه آشنایی با هر نظریه‌ای، اقتضا دارد که این نظریه از ابعاد گوناگون با توسل به بینشی ژرف و همه‌سونگر و استفاده از سازماندهی منسجم، متوازن، دقیق و منطقی از آغاز تا پایان مورد توصیف و تحلیل قرار گیرد، توجه ویژه به چگونگی تقسیم مطالب در این زمینه، از اهمیتی بسا برخوردار است.

به همین منظور در این کتاب، مطالب مربوطه در چهارچوب دو بخش طرح خواهد شد؛ در بخش اول با عنوان شناخت نظریه تعامل گرایی به بررسی مبانی و مفاهیم بنیادی این نظریه در قالب دو فصل می‌پردازیم. بدین سان طی این بخش، آشنایی با سیر شکل‌گیری و بروز نظریه و همچنین درک عمده‌ترین مفاهیم نو و ادعای تعامل‌گرایان در جرم‌شناسی، میسر خواهد شد.

در بخش دوم با عنوان تبیین آثار و نقد نظریه تعامل گرایی نیز ضمن دو فصل ابتدا، آثار این نظریه در جهت‌گیریهای موجود در جرم‌شناسی و نظام عدالت کیفری مورد مطالعه قرار می‌گیرد، سپس در راستای نقد و ارزیابی منطقی و سازنده نظریه مورد بحث، به منظور هدایت آن به مسیری معتدل‌تر و نیز بهره‌گیری شایسته از رهیافتهای کاربردی آن در مدیریت بهینه جرم، گام برداشته خواهد شد.

۷. گفتنی است که این اثر در به بررسی مفهومی نظریه مذکور و در مواردی، به ذکر نمونه‌هایی از کشور خاستگاه آن یعنی آمریکای شمالی و نیز برخی دیگر از نظامهای حقوقی الگو، جهت تنویر و تبیین هرچه بهتر مطالب و موضوعات مربوطه پرداخته و هدف آن، مطالعه و تطبیق مصداقی نظریه در سطوح تقنینی و اجرایی جوامع گوناگون نیست.

۸ لازم به ذکر است که به منظور آشنایی با تلفظ دقیق عبارات خارجی مورد استفاده، معادل انگلیسی آنها به مناسبت در پاورقیهای متن، مورد اشاره قرار می‌گیرد. همچنین با هدف دسترسی سریع‌تر، آسان‌تر و منظم‌تر به معادل خارجی لغات و اصطلاحات علمی و تخصصی، واژه‌نامه‌ای تهیه و تنظیم شده که در انتهای اثر قابل مراجعه می‌باشد.

امید است که این اثر با توجه به هدف و رسالت آموزشی آن، در توصیف و تحلیل منسجم و مطلوب مباحث مرتبط و کمک به غنای ادبیات موجود در این زمینه، توفیق کافی را حاصل نموده و مقبول طبع فرهیختگان عرصه حقوق جزا و جرم‌شناسی واقع شود. به علاوه، شایستگی آن را بیابد که به عنوان منبعی غنی و مفید مورد استفاده پژوهشگران و دانشجویان این حوزه قرار گیرد. در نهایت نیز نقشی ناچیز اما راهگشا را در ارتقای فرهنگ عمومی گروه‌ها و نهادهای اجتماعی غیررسمی و همچنین در اصلاح ساختار و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری به منظور احترام روزافزون به کرامت انسانی اشخاص و مدیریت انسانی، عادلانه و کارآمد جرم، ادا نماید.